

Jolanta Machowska

NIECHAJ SŁOWA W CZYN SIĘ ZMIENIĄ
– PROJEKT PRACY DLA KLASY III SZKOŁY PODSTAWOWEJ
– ZACZAROWANE DRZEWO

Słowa kluczowe

zaczarowane drzewo, edukacja przez sztukę, efektywne metody nauczania

WPROWADZENIE

Celem artykułu jest przedstawienie propozycji zajęć zintegrowanych dla uczniów klas III szkoły podstawowej ze szczególnym uwzględnieniem edukacji przez sztukę. Podstawowym zadaniem szkoły, szczególnie w nauczaniu początkowym, jest wspieranie ucznia w jego rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, moralnym, co łączy się z rozwijaniem jego kompetencji. Nauczyciel powinien mieć świadomość, iż dziecko poznaje świat wieloma zmysłami (por. Maas 2005), posiada różne typy inteligencji (por. Gardner 2002), rozwija się dzięki stosowaniu aktywnych metod, strategii oraz chwytów (Żuchowska 2000: 27–32). Powinien również uwzględniać rolę emocji (Goleman 1997) i pracę półkul mózgowych (Lipińska 2006: 49–65), zarówno w efektywnym uczeniu się, jak i w rozwijaniu osobowości czy wrażliwości estetycznej itp. Dlatego tak ważne jest w edukacji podejmowanie tematów związanych z przyrodą w powiązaniu z edukacją przez sztukę, w której to łączenie treści fantastycznych z realnymi wpływa korzystnie na rozwijanie wyobraźni uczniów i ich kreatywny stosunek do otaczającej rzeczywistości, czyli na ich sposób myślenia i działania.

Opisywane niżej zajęcia to przykłady takich rozwiązań metodycznych, które łączą się przede wszystkim z szeroko rozumianą edukacją

przez sztukę i mają na celu „rozbudzanie u dziecka wrażliwości i zainteresowania literaturą, muzyką i plastyką” (Guśpiel, Dyląg 2007: 486) i dlatego też w proponowanym projekcie traktuje się w sposób śladowy edukację matematyczną.

Projekt zajęć z dziećmi w klasie III*

Temat tygodnia: *Niezwykły świat przyrody*

Temat dnia: *Zaczarowane drzewo*

Cele główne:

- wzbogacanie wiadomości na temat drzew,
- kształtowanie umiejętności rozpoznawania poszczególnych drzew oraz ich owoców,
- uwrażliwienie na piękno przyrody,
- rozwijanie twórczej postawy wobec różnych znaków kultury.

Cele operacyjne:

Dziecko:

- wypowiada się na temat drzew na podstawie własnych doświadczeń,
- rozpoznaje owoce oraz nasiona wybranych drzew,
- dokonuje przekładu intersemiotycznego z obrazu na słowo pisane,
- przekłada kod muzyczny na kod plastyczny,
- przedstawia za pomocą ruchu, mimiki zachowanie drzewa na tle wybranego utworu muzycznego.

Metody: pogadanka, rozmowa, praca z tekstem literackim, przekład intersemiotyczny, burza mózgów.

Formy: indywidualna, zbiorowa, grupowa.

Środki dydaktyczne:

- karty pracy z hasłem zajęć,
- naturalne okazy gałązek, owoców i nasion drzew iglastych i liściastych,
- karta pracy dotycząca rozpoznawania drzew na podstawie ilustracji i sylwety drzewa, jego igieł i szyszek,
- pisaki, blok rysunkowy, papier kolorowy, klej, nożyczki, kredki, farby,
- teksty utworów poetyckich,

---

* Czas realizacji uzależniony jest od zainteresowania klasy oraz od umiejętności i pasji nauczyciela. Zakładam, że projekt ten może być prowadzony od jednego do dwóch dni.

- karty pracy dla grup,
- szablony liści i duży szablon drzewa,
- odtwarzacz CD – płyta z nagraniem *Opowieści Lasku Wiedeńskiego* J. Straussa II,
- zeszyt przedmiotowy,
- teksty poetyckie z wyróżnionymi nazwami drzew, które można wykorzystać w pracy z dziećmi (Lenkiewicz 1994).

Cyfry w nawiasach oznaczają numery stron, na których [w:] K. Lenkiewicz, 1994, *Wybór wierszy okolicznościowych dla klas I-III*, Warszawa (skrót: W. okol.) znajdują się teksty utworów poetyckich: **brzoza/brzozy** – L. Rydel, *Jesienią* (16), J. Jałowiec, *Siądz przy leśnej drodze* (90), Cz. Janczarski, *Leśni żołnierze* (100), Z. Przyrowski, *Droga do Polski* (103), E. Skarżyńska, *Plecaki pełne pytań* (108), J. Kulmowa, *Zagapienie* (218), Cz. Janczarski, *Piękna jest nasza ziemia* (373), H. Łochocka, *Słowa ojczyście* (393); **choinka** – M. Konopnicka, *Choinka w lesie* (131), Cz. Janczarski, *Choinka w szkolnej świetlicy* (132), E. Zechenter-Spławińska, *Leśna choinka* (132), T. Kubiak, *Ptasia choinka* (133), J. Kulmowa, *Najpiękniejsza choinka* (135), W. Domaradzki, *Choinka* (137), B. Lewandowska, *Przy choince* (137), A. Szydłowska-Szczecińska, *Gwiazda* (138), J. Hockuba, *Wigilia* (139), T. Kubiak, *Choinka* (146); **czereśnia** – J. Kulmowa, *Pomyłona wiosna* (175); **czereśnia** – J. Kulmowa, *Pomyłona wiosna* (175), J. Jałowiec, *Niezwykły pejzaż* (276); **dąb** – J. Kulmowa, *Czerń* (17), T. Kubiak, *Dzień dobry, szkoło!* (19), J. Jałowiec, *Bednarz* (196), Cz. Miłosz, *Ganek* (292), K.I. Gałczyński, *W leśniczówce* (365), Cz. Janczarski, *Piękna jest nasza ziemia* (373), W. Broniewski, *Rysunek* (373), T. Kubiak, *Śpiew dla ojczyzny* (376), **grusza** – I. Suchorzewska, *Letnia ulewa* (241), W. Broniewski, *Rysunek* (374); **jabłoń** – T. Chwastek-Latuszkowa, *Baśń jesienna* (9), T. Śliwiak, *Córce idącej do szkoły* (22), R. Pisarski, *Dwanaście miesięcy* (39), J. Jałowiec, *Siądz przy leśnej drodze* (90), H. Łochocka, *Wiosenne pytania* (167), J. Kulmowa, *Kwitną wieżowce* (296), **jałowiec/ jałowce** – J. Kulmowa, *Czerń* (17); **jesion** – T. Kubiak, *Dzień dobry, szkoło!* (19); **jodełka** – E. Zechenter-Spławińska, *Leśna choinka* (132), E. Skarżyńska, *Szklana kula* (310), T. Kubiak, *Śpiew dla ojczyzny* (376); **kasztan** – T. Kubiak, *Kim chciałbym być?* (166), H. Łochocka, *Wiosenne pytania* (167); **klon** – K. Iłakowiczówna, ****Klon krwawy i żółta lipa...* (14), T. Kubiak, *Dzień dobry, szkoło!* (19), Z. Olek, *Co lubię* (301), J. Kulmowa, *Rzeczy niepotrzebne* (409); **leszczyna** – R. Przymus, *Jeszcze troszeczkę lata* (9),

E. Szelburg-Zarembina, *Wiersze o miesiącach* (155); **lipa** – K. Iłakowiczówna, ****Klon krwawy i żółta lipa...* (14), J. Jałowiec, *Niezwykły pejzaż* (276), Cz. Miłosz, *Ganek* (292), J. Ficowski, *Tutaj* (377), Cz. Janczarski, *Jan Kochanowski* (379–380); **palma/palmy** – F. Konarski, *Wigilia* (101); **olcha/olszyny** – J. Kulmowa, *Czerń* (17), J. Gałkowski, *Na warcie* (106); **sosna/sosny** – J. Jałowiec, *Siądź przy leśnej drodze...* (90), E. Skarżyńska, *Plecaki pełne pytań* (107, 108), D. Gellnerowa, *Zima i sosny* (123), R. Pisarski, *Zielony list* (264), J. Papuzińska, *Ja* (300), K.I. Gałczyński, *W leśniczówce* (365), J. Kulmowa, *Puszcza Goleniowska* (367), Cz. Janczarski, *Piękna jest nasza ziemia* (373), H. Łochocka, *Słowa ojczyste* (393); **świerk/świerki** – F. Konarski, *Wigilia* (101), K. Węgrzyn, *Nadejdzie pora śnieżnych czarów* (119), T. Kubiak, *Ptasia choinka* (133), J. Kulmowa, *Najpiękniejsza choinka* (135), K.I. Gałczyński, *Spotkanie z matką* (233), K.I. Gałczyński, *W leśniczówce* (365); **topola** – Z. Olek, *Co lubię* (301), Cz. Janczarski, *Piękna jest nasza ziemia* (373), J. Ficowski, *Tutaj* (377), A. Świerczyńska, *Rogaliki króla Jana* (382); **wierzba/wierzby** – E. Skarżyńska, ****Okociły się/ znów wierzby* (175), W. Broniewski, *Pierwiosnek* (180), E. Skarżyńska, *W gnieździe* (294), K. Tetmajer, *Pozdrowienie* (358), J. Ficowski, *Tutaj* (377).

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Wprowadzenie do tematu zajęć

Dzieci są podzielone na cztery zespoły. Otrzymują kopertę, w której znajdują się 4 karteczki. Na każdej z nich na jednej stronie jest literka, a na drugiej działanie matematyczne do rozwiązania. Wynik działań należy ułożyć w kolejności od najmniejszego do największego, a wtedy z liter powstanie wyraz, który będzie związany z tematem zajęć: DRZEWA.

$$24+12-20=16 \quad -D$$

$$18+22-15=25 \quad -RZ$$

$$13+26-10=29 \quad -E$$

$$20+17-7=30 \quad -W$$

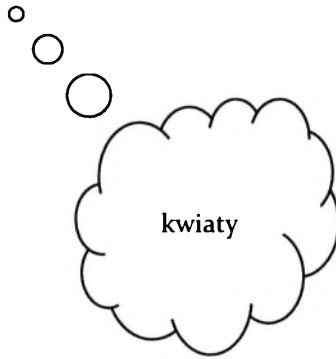
$$26+13-4=35 \quad -A$$

2. Rozmowa z dziećmi na temat drzew, zmierzająca do uzyskania odpowiedzi na pytania: Co to są drzewa? Jakie są rodzaje drzew? Jakie zna-

cie nazwy drzew? Jakie owoce wydają drzewa? Jakie jest twoje ulubione drzewo?

3. Tworzenie metaplanu **brzozy** i **dębu** z wykorzystaniem wiadomości dzieci i definicji w encyklopedii internetowej Wikipedia (burza mózgów).

DĄB

4. Zabawa Worek pełen skarbów Nauczyciel umieszcza w worku różne owoce drzew. Zadaniem dzieci jest rozpoznanie i nazwanie owocu znajdującego się w worku za pomocą zmysłu dotyku.

5. Zapoznanie z budową drzew

Drzewo ma koronę z .....(z czego?) .....

Na jego gałęziach rosną .....(kto? co?) .... lub (kto? co?) .....

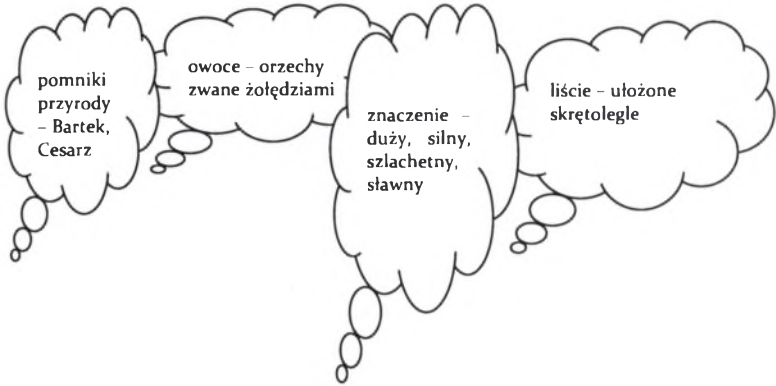
Liście mają różny .....(kogo? co?) .....oraz ..... kogo? co?).

Drzewa wydają .....(kogo? co?) .....

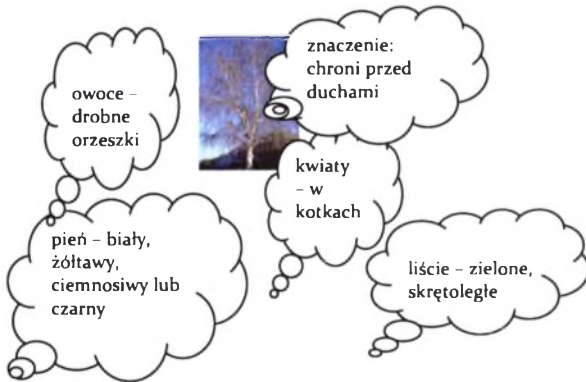
Ich kora jest..... (jaka?)

Te rośliny mają różne nazwy: .....

kształt, kolor, barwa, igły, liście, gałęzie, owoce

BRZOZA

6. Praca z tekstem

a) Pierwsze wzorowe czytanie (lub recytowanie) przez nauczyciela tekstu J. Machowskiej pt. *Dąb*:

Dąb

*Nawet nie wiesz, że w dąbrowie
może mówić liści mrowie
śpiewem zieleń rozzielenić
czerwień zgasić, rozpromienić.
Wróżki w dziupli siedzą sobie
opowieści dębu w ciszy
o odległych czasach
spisują na kartkach pachnących żołądziami.
A dąb- król prastary
pozwala im na czary,
bo sam wróży po kryjomu
i rozciąga swe ramiona olbrzymie,
nad całym lasem – niemal płynie
dotykając palcami nieba.*

Swobodne wypowiedzi uczniów na temat wysłuchanego utworu (O czym informuje nas tytuł wiersza? Co robiły liście w dąbrowie? Jakie to są liście? Co mogą oznaczać słowa liści mrowie? Co robią wróżki? Jak zachowuje się dąb? Jakie ma cechy? Jakie kolory wystąpiły w tekście? Kogo wam przypomina drzewo z wiersza?).

b) wypełnianie tabelki

	Dąb w wierszu	Twój dąb
Jaki jest?		
Co robi?		
Jak zachowują się jego liście?		
Kto w nim mieszka?		
Jakie są twoje skojarzenia z dębem?		

a) Pierwsze wzorowe czytanie (lub recytowanie) przez nauczyciela tekstu J. Machowskiej pt. *Brzoza*:

Brzoza

*Brzoza biała – brzoza dziewczyna, to postać,
która mieszka w zaczarowanych krainach...*

*Przystrojona delikatnym listowiem
przygląda się Tobie, a jeden z jej listków
historię niezwykłą ci opowie:*

*o tym jak drzewa w lesie tańczą walca,
jak brzozę dąb wziął do tańca,
jak brzoza śpiewała kołysanki
i przeganiała złe wróżki
z dziecięcej poduszki.*

*Posłuchaj brzozy – białej damy,
którą tak dobrze znamy.*

Swobodne wypowiedzi uczniów na temat wysłuchanego utworu (O czym informuje nas tytuł wiersza? Jaka była brzoza? Gdzie mieszkała? Co robiły drzewa w opowieści brzozy? Do kogo porównana została brzoza i dlaczego?).

Z czym wam kojarzy się brzoza?

	Brzoza w wierszu	Twoja brzoza
Jaka była brzoza?		
Co robiła?		
Co robił jeden z jej listków?		
Kogo przypominała?		
Jakie masz skojarzenia w związku z brzozą?		

7. Przedstawianie przez dzieci ruchem, mimiką twarzy zachowania siebie jako drzewa na tle *Opowieści Lasku Wiedeńskiego* J. Straussa II.

8. Zabawa w malarza: dzieci dokonują przekładu intersemiotycznego z kodu muzycznego (*Opowieści Lasku Wiedeńskiego* J. Straussa II) na kod plastyczny – rysują lub malują na kartkach z bloku swoje zaczarowane drzewo.

9. Zabawa w pisarza: uczniowie piszą twórcze opowiadania na temat swego zaczarowanego drzewa, przekładając język plastyki (własne prace plastyczne na temat zaczarowanego drzewa) na język pisany.

W ostatniej fazie zajęć uczniowie pracują w grupach czteroosobowych i dokonują podsumowania swej pracy twórczej na zajęciach. Na schematycznym drzewku w postaci metaplanu (Buzan 1999; Bernacka 2001: 135–137) zapisują cechy niezwykłych drzew, ich zachowanie, miejsce występowania oraz wyjaśniają istotę magicznego drzewa. (Przykładowy zapis, który powstał na podstawie prac uczniów czterech klas III, 75 osób*, na temat zaczarowanego drzewa zob. s. 175).

PODSUMOWANIE

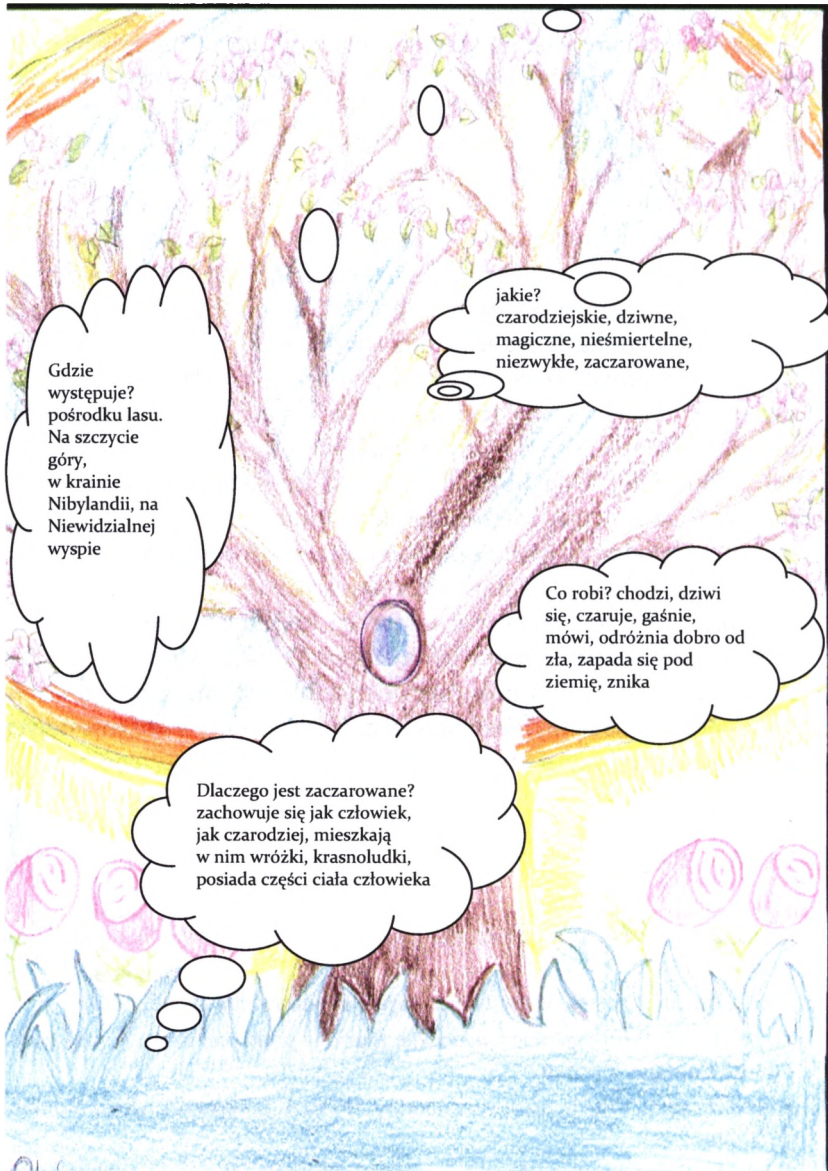
Przedstawiony sposób prowadzenia zajęć ma na celu krzewienie idei kształcenia wyzwalającego, które uwzględnia przede wszystkim zdolności twórcze dzieci. Efektem tych działań dydaktycznych stały się opowiadania paraliterackie dzieci na temat zaczarowanego niezwykłego drzewa. Oto dwa z nich:

To jest „Drzewo Zaczarowane” Ma złoty pień i konary a liście srebrne. Rosną na nim pieniądze. Rośnie w Zakazanym Lesie. Gdy zastuka się raz w to wielkie drzewo, to oznacza to, że przychodzisz po poradę, gdy dwa razy, że przychodzisz porozmawiać. Trzy razy, że masz do drzewa swoje życzenie. Można mieć bardzo wiele życzeń, ale drzewa spełnia te rozsądne i te potrzebne. Gdy zastuka się cztery razy znaczy, że przychodzisz po pieniądze. drzewo daje pieniądze tylko tym, którzy ich potrzebują. Drzewo (sic!) strzegą aniołowie. Zaczarowane drzewo jest dobre, bardzo mądre i sprawiedliwe. (Szymon)

To jest czarodziejskie drzewo. Na tym drzewie rosną małe różowe kwiatki. Ma kolor zielony i pomarańczowy. Końcówki gałęzi są złote. Dookoła drzewa rośnie zielona trawa i różowe różyczki. To drzewo ma wielką moc. Gdy ktoś urwie jeden kwiatek z niego, ten będzie zawsze

---

* Badania w zakresie opisywanego pola tematycznego zostały przeprowadzone w 2008 roku w klasach III szkół podstawowych w Myślenicach, Krzyszkowicach, Zagorzynie i Zaborowie (woj. małopolskie).

szczęśliwy, bogaty i wiecznie zdrowy. Gdy ktoś będzie przy sobie nosił kawałek jego kory wtedy nigdy nie spotka go jakieś nieszczęście. Gdy ktoś posiada choć jeden listek z czarodziejskiego drzewa jest bardzo silny. W dziupli znajduje się wielki zielono-niebieski kamień, który daje życie wszystkiemu, co znajduje się na Ziemi. To drzewo bardzo duże i bardzo ładne sięga gałęziami chmur. (Ola)

Uczeń wyzwolony to uczeń kreatywny, który nie boi się tworzyć zarówno obrazów swych wyobrażeń, jak i pisać opowiadań twórczych zbliżonych gatunkowo do baśni, bajki itp. W edukacji polonistycznej w połączeniu z edukacją przez sztukę chodzi o to, by otworzyć dzieci na różne teksty kultury (Szczęsna 2002: 307) oraz wzbudzić w nich radość z tworzenia, bycia twórcą (tu: malarzem i pisarzem). Takie łączenie edukacji polonistycznej z muzyką, malarstwem oraz innymi znakami kultury powoduje, iż dochodzi do zjawiska ucieleśnienia myśli, odczuć oraz słów. Zastosowanie metody przekładu intersemiotycznego w pracy z dziećmi w młodszym wieku szkolnym daje możliwość scalenia rozmaitych form aktywności uczniów „od intelektualnej, poprzez artystyczną i emocjonalną, a na społecznej interakcji kończąc” (Krasoń 2000: 21) i ma związek z kształceniem wyzwalamym, bliskim kulturze, w której skład wchodzi oprócz dorobku materialnego i duchowego również „zasady współżycia, sposoby postępowania, wzorce, kryteria ocen estetycznych i moralnych przyjęte w danej zbiorowości” (Puślecki 1996: 15).

LITERATURA

- Bernacka D., 2001, *Od słowa do działania*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
- Buzan T., Buzan B., 1999, *Mapy twoich myśli*, Wydawnictwo Ravi, Łódź.
- Gardner H., 2002, *Inteligencje wielorakie: teoria w praktyce*, tłum. A. Jankowski, Media Rodzina, Poznań.
- Goleman D., 1997, *Inteligencja emocjonalna*, tłum. A. Jankowski, Media Rodzina, Poznań.
- Guśpiel M., Dyląg J., 2007, *Poczucie własnej wartości jako efekt edukacji przez sztukę*, [w:] R. Piwowarski (red.), *Dziecko, sukcesy i porażki*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, s. 486–495.

- Hamer H., 1994, *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Wydawnictwo Veda, Warszawa.
- Krasoń K., 2000, *Intersemiotyczne pojmowanie tekstu literackiego a koncepcja nauczania zintegrowanego*, „Nowa Poliszczyzna”, nr 3 (18), s. 17–24.
- Lenkiewicz K., 1994, *Wybór wierszy okolicznościowych dla klas I–III*, WSiP, Warszawa.
- Lipińska E., 2006, *Sposoby angażowania prawej półkuli mózgowej w proces efektywnego przyswajania materiału językowego*, [w:] A. Seretny i E. Lipińska (red.), *Sprawności przede wszystkim*, Universitas, Kraków, s. 49–65.
- Maas V.F., 2005, *Uczenie się przez zmysły: wprowadzenie do teorii integracji sensorycznej*, WSiP, Warszawa.
- Puślecki W., 1996, *Kształcenie wyzwalające w edukacji wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
- Szczęсна E. (red.), 2002, *Słownik pojęć i tekstów kultury*, WSiP, Warszawa, s. 307.
- Żuchowska W., 2000, *Memento w sprawie metod*, „Nowa Poliszczyzna”, nr 3 (18), s. 27–32.

Adresy internetowe

<http://fotoforum.gazeta.pl>;

<http://img179.imageshack.us/ifs/5483/img503/2/mar8ao46tr8oo.jpg>

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Brzoza>

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Dąb>: <http://pl.wikipedia.org/wiki/D%C4%85b>